

Opvoedthema's in migrantengezinnen met tieners

Trees Pels en Marjolijn Distelbrink
2014

Inleiding

Welke zijn de meest gestelde opvoedvragen door ouders van tieners uit migrantengezinnen? Deze vraag wordt ons steeds meer vanuit de praktijk gesteld. Voor de vragen van ouders met jonge kinderen is al langere tijd aandacht, terwijl veel ouders juist vanaf de puberteit met twijfels en onzekerheid over de opvoeding zitten. Op basis van het beschikbare onderzoek over vragen en behoeften van ouders, landelijk en in Amsterdam, heeft de Kenniswerkplaats Tienplus een top vijftien samengesteld. Om professionals alert te maken op belangrijke opvoedkwesties die in gezinnen van allerlei komaf spelen.¹

Hoe deze lijst zien en gebruiken?

Breed herkenbare thema's, verschillen in nuance

De lijst geeft een overzicht van belangrijke opvoedthema's in migrantengezinnen met tieners. Deze thema's, zo zult u als lezer opmerken, zijn feitelijk herkenbaar voor alle ouders. Op grote lijnen lopen ouders tegen dezelfde vragen en problemen aan. Het gaat echter om de details: sommige zaken drukken zwaarder op migrantenouders, bijvoorbeeld omdat voor hen de veranderingen sneller gaan. Ook kunnen deze ouders in een andere fase zitten. Zo kunnen ze, als ze zelf heel autoritair zijn opgevoed, meer moeite hebben met het loslaten van autoritaire controle en het op gelijke voet communiceren met kinderen.

Het blijft maatwerk

Het aansluiten bij de realiteit van ouders en kinderen houdt de noodzaak in van differentiatie en maatwerk. Daarbij moeten we weten dat in de migratiecontext nieuwe mengpatronen van het oude en nieuwe ontstaan, die binnen groepen en zelfs binnen gezinnen sterk uiteen kunnen lopen. En bij verschillen tussen en binnen groepen kunnen naast etnisch-culturele factoren ook andere factoren een rol spelen, zoals generatie, gender, sociaal milieu, religie en gezondheid.

Sensitiviteit van de professional is cruciaal

Kennis van de opvoedthema's die leven in gezinnen, en van de diversiteit daarin, is van belang voor professionals die te maken hebben met gezinnen van verschillende afkomst. Maar met een lijstje van thema's alleen zijn we er niet. Naast kennis zijn vooral vaardigheden en attitudes van belang waarmee de professional de gezinsleden bena-

¹ Met dank aan Marjolein van Vessem, Marian Sluis, Cécile Winkelman voor hun commentaar en aanvullingen op de eerste versie.

dert: een open en respectvolle houding, zonder vooringenomenheid, en vaardigheid in interculturele communicatie. Professionals en hun aanbod moeten, willen zij doel treffen, sensitief zijn voor de realiteit van ouders en kinderen: hun omstandigheden, mogelijkheden, oriëntaties, denkbeelden en sociale omgeving. Sensitief vakmanschap begint met goed kijken en luisteren naar de mensen om wie het gaat. Daarbij kan het zijn dat alle aandacht in het gezin uitgaat naar de eerste levensbehoeften, of naar de positiebepaling van ouders in de Nederlandse samenleving. In dat geval kan bredere sociale ondersteuning nodig zijn alvorens gezin én professional aan vragen rondom de opvoeding kunnen toekomen.

Balans tussen sensitiviteit en professionele verantwoordelijkheid

Aansluiten bij de leefwereld van ouders en kinderen is belangrijk, maar niet de enige opgave waar de professional voor staat. Volledige aanpassing aan de visie en wensen van de gezinsleden is niet altijd mogelijk of wenselijk. Zo willen en moeten migrantenouders zich juist ook nieuwe kennis en vaardigheden eigen maken. Ook zijn er ouders die minder reflecteren over de opvoeding, bij wie vragen hierover meer latent zijn. Deze ouders hebben de professional nodig om doelen te formuleren die nog buiten hun blikveld liggen. Ook in dat geval is werken vanuit hun beginsituatie en mogelijkheden wel van belang. Uiteindelijk staat de geloofwaardigheid van de professional in de ogen van de gezinsleden voorop, en gaat het erom of deze de balans weet te vinden tussen professionele vereisten en ruimte voor de cliënt en zijn of haar context.

Rekening houden met blinde vlekken

Elk gezin kent taboes. Zaken die moeilijk bespreekbaar zijn, ook al zijn ze niet (meer) uitzonderlijk. Zo komt ontmaagding voor het huwelijk van meisjes uit moslimgezinnen steeds vaker voor, maar wordt er door alle betrokkenen over gezwegen. Op homoseksualiteit berust ook een taboe. Het zwijgen daarover is eveneens groot. Soms is sprake van een grote prestatiedruk op kinderen, zonder dat ouders zich realiseren dat de last voor kinderen te groot kan zijn. Vragen en problemen rondom dergelijke thema's komen niet snel boven water, al zijn ze er wel. Voor de professional betekent dit: ook alert zijn op mogelijke taboes en blinde vlekken.

Vijftien opvoedthema's

Hieronder volgt ons overzicht van de 15 belangrijkste opvoedthema's, ondergebracht in vier hoofdcategorieën. Steeds geven wij enkele concrete voorbeeldvragen, zoals ouders die kunnen stellen, ter illustratie. Voorafgaand omschrijven wij kort het belang van elk thema.

Morele opvoeding en toezicht

Ouders willen dat hun kinderen op het rechte pad blijven. Maar als kinderen ouder worden zijn ze vaak onzekerder over hun rol en mogelijkheden als opvoeder, vooral bij het tegengaan van negatieve invloeden vanuit de omgeving.

1. Hoe voed ik op in een omgeving met meer 'vrijheid' van zeden en omgangsvormen dan ik gewend ben, en een gedoogcultuur wat betreft alcohol- en druggebruik?
Voorbeeldvragen: 'hoe om te gaan met eisen van school over schoolreisjes, gemengd gymen etc?', 'Tot hoe laat kan ik mijn dochter laten uitgaan? En wat voor kleding sta ik toe? Wat is normaal?'
2. Hoe houd ik supervisie over mijn kind's gangen en contacten buiten het gezin, en voorkom ik slechte invloeden van leeftijdgenoten/van internet/vanuit de samenleving?
'Hoe kan ik mijn zoon buitenshuis blijven controleren, nu hij in een ander stadsdeel naar school gaat?' 'Mijn kind zit dagelijks op internet. Daar kan zij met verkeerde mensen in contact komen en verkeerde dingen leren. Hoe moet ik daarmee omgaan?'
3. Hoe ga ik om met de verschillende visies op opvoeding in mijn omgeving (familie, buurt, landgenoten)? En hoe ga ik om met sociale controle en druk vanuit de omgeving?
'Wat kan ik wel en niet zeggen tegen een opvoedadviseur, hoe zal mijn familie erover denken als ik mijn vuile was buiten hang?'; 'Mijn schoonmoeder wil dat ik mijn dochter na school thuis hou; ik wil haar wat meer ruimte geven dan ik zelf als meisje heb gehad. Hoe ga ik daarmee om?'

Controle en communicatie

Ouders willen aan de ene kant hun kinderen meer aandacht geven, meer open met ze communiceren dan ze vroeger in hun eigen jeugd hebben meegemaakt. Aan de andere kant willen ze minder autoritair opvoeden (met gebruik van machtsmiddelen als schreeuwen, bevelen of slaan), maar zijn ze bang het respect van hun kinderen voor hun gezag te verliezen.

4. Hoe behoud ik mijn gezag, als ik opvoed met minder gebruik van (fysieke) macht? En hoe communiceer ik meer op voet van gelijkheid zonder mijn gezag te verliezen?
'Hoe laat ik mijn kind luisteren? Hoe moet ik het dan doen als ik mijn kind niet wil slaan?', 'Hoe kan ik mijn kind belonen en hoe ver kan ik daarmee gaan?'; 'Mijn kind weet over sommige dingen meer dan ik. Hoe laat ik hem zijn eigen mening zeggen zonder dat hij over me heen gaat lopen?'

Ondersteuning van kinderen

De ondersteuning van kinderen, bijvoorbeeld met materiële of schoolzaken, of bij scheiding, stelt ouders vaak voor vragen. Dit kan nog meer gelden voor migrantengezinnen omdat zij niet altijd toegerust zijn op de nieuwe gebruiken en verwachtingen die de nieuwe omgeving meebrengt.

5. Hoe ondersteun en begeleid ik mijn kind in haar/zijn gang door het onderwijs?
'Hoeveel kan mijn dochter thuis helpen zonder dat haar schoolwerk er onder lijdt?'
6. Hoe ondersteun en begeleid ik mijn kind in haar/zijn relaties, ontluikende seksualiteit, vrijetijdsbesteding?
'Hoe kan ik open met mijn kinderen over seksualiteit praten zonder ze een vrijbrief te geven om met seks te experimenteren?'
7. Hoe ondersteun en begeleid ik mijn kind rondom en na scheiding van mijn partner?
'Hoe vestig ik mijn gezag als alleenstaande moeder, ze luisteren alleen naar een man?'
8. Hoe ga ik om met materiële wensen van mijn kind?
'Mijn kinderen willen zakgeld en merkkleding, net als Nederlandse kinderen. Het geld groeit ons niet op de rug. Wat moeten we doen?'
9. Welke voorzieningen zijn er voor ouders en kinderen en hoe werken ze?
'Hoe zit het onderwijssysteem in elkaar?'; 'Waar kan ik naar toe gaan met een vraag over de opvoeding?'; 'Haalt de jeugdzorg kinderen van hun ouders af?'

Opvoeding in de migratiecontext

Opvoeden in de migratiecontext betekent niet alleen dat de bagage die ouders zelf van huis uit meekregen vaak ontoereikend is voor de opvoeding van kinderen in de nieuwe omgeving. Ook kunnen zich specifieke opvoedingsvragen aandienen, zoals rondom de combinatie van loyaliteit aan de eigen achtergrond en de nieuwe samenleving, of de ondersteuning van kinderen die met islamofobie of discriminatie in aanraking komen.

10. Hoe help ik mijn kind de binding met de eigen achtergrond en de samenleving te combineren?
'Hoe leer ik haar trots te zijn op haar achtergrond en tegelijk te integreren?'; 'Hoe zet ik mijn eigen opvoedlijn uit tegenover (schoon)familie en anderen die ook bij de opvoeding zijn betrokken?'; 'Hoe moet ik reageren als mijn dochter wordt uitgenodigd voor een slaapfeestje/partijtje/tienerkamp?'
11. Hoe realiseer ik een religieuze opvoeding in een geseculariseerde omgeving?
'Hoe moet ik mijn kind opvoeden als Moslim, terwijl veel Nederlanders intolerant zijn tegenover geloofsuitingen?'
12. Hoe steun ik mijn kind bij stigmatisering en uitsluiting op etnische of religieuze basis?
'Mijn kind is verdrietig als ze weer voor "Turk" of "allochtoon" is uitgescholden. Hoe kan ik haar beschermen tegen die pijn?'; 'Ik vind: de politie is niet je vriend. Wij worden gediscrimineerd omdat we Marokkaan zijn. Hoe wapen ik mijn kind hiertegen?'
13. Hoe voeden Nederlandse ouders hun kinderen op?
'Welke waarden zijn voor Nederlandse ouders belangrijk?'; 'Hoe praten zij met hun kinderen zonder dat die over hen heen lopen?'

Genderrollen

Emancipatie, bijvoorbeeld in die zin dat moeders bijdragen aan de kostwinning en vaders aan de opvoeding van kinderen, is in Nederland gangbaar geworden. Dit kan ouders uit landen waar de genderscheiding vaak groter is voor vragen stellen, bijvoorbeeld over de betekenis voor de opvoeding van dochters en zoons.

14. Hoe voed ik mijn dochter op tot autonomie in combinatie met de zorgidentiteit? En hoe voed ik mijn zoon op tot zorgzaamheid in combinatie met zijn mannelijke rol?

'Hoe leer ik mijn dochter/zoon de opvoeding te delen met een partner?'

15. Hoe stem ik als moeder/vader de opvoeding met mijn partner af?

'Hun vader woont niet (meer) bij ons: hoe kan ik toch samen opvoeden?'

Bronnen

Pels, T., Distelbrink, M. & Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext. Review van recent onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders, in opdracht van NWO*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., Distelbrink, M. & Tan, S. (2009). *Meetladder Diversiteit Interventies. Naar verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor verschillende (etnische) doelgroepen*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut.